

НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ
Сектор за економска истраживања и статистику

ТРЕНДОВИ У КРЕДИТНОЈ АКТИВНОСТИ

Четврто тромесечје 2020. године

Београд, март 2021. године

Уводна напомена

Извештај *Трендови у кредитној активности* објављује се ради што бољег разумевања ситуације на домаћем кредитном тржишту. У њему се детаљно разматрају кретање кредитне активности, цена задуживања привреде и становништва, као и услови на кредитном тржишту на основу фактора који одређују понуду и тражњу за кредитима.

Кредитни агрегати представљају квантификацију кретања на овом тржишту и израчунавају се на основу статистике биланса стања банкарског сектора, која обезбеђује податке о стању потраживања домаћих банака по основу кредита. Ако се узме у обзир релативно високо учешће девизно индексираних кредита у кредитном портфолију, прираст и стопе раста кредита израчунавају се по искључењу ефекта промене курса динара према осталим валутама заступљеним у кредитном портфолију.

У извештају се користе и резултати анкете о кредитној активности банака, коју Народна банка Србије спроводи од почетка 2014. године. Учешће банака у анкети је добровољно. Захваљујући анкети, знатно је унапређено сагледавање ситуације на домаћем кредитном тржишту, јер пружа увид у ставове представника банака о оствареним и очекиваним променама на страни понуде кредита, као и на страни тражње приватног сектора за кредитима.

Користе се и резултати анкете коју је Европска инвестициона банка развила у контексту Бечке иницијативе 2, која прати процес смањења изложености међународних банкарских групација и пратећих ограничења кредитне активности. Анкета се спроводи од октобра 2012, два пута годишње, и прати супсидијаре међународних банкарских групација у земљама средње, источне и југоисточне Европе – њихове стратегије, тржишне услове и очекивања. Циљ анкете је сагледавање ефеката понуде и тражње на кредитну активност, као и утицаја домаћих и међународних фактора на услове понуде и тражње. Из Србије, у овој анкети учествује десет банака, чија актива чини око 50% укупне активе банкарског сектора Србије.

СКРАЋЕНИЦЕ КОРИШЋЕНЕ У ОВОМ ИЗВЕШТАЈУ

БДП – бруто домаћи производ

млрд – милијарда

мг. – међугодишње

NPL – проблематични кредити

п.п. – процентни поен

Т – тромесечје

Не наводе се друге општепознате скраћенице.

Садржај

Резиме	6
I. Сектор привреде	8
1. Кредити привреди	8
2. Цена задуживања привреде	11
3. Оцена понуде и тражње за кредитима – на основу резултата анкета о кредитној активности	12
II. Сектор становништва	13
1. Кредити становништву	13
2. Цена задуживања становништва	14
3. Оцена понуде и тражње за кредитима – на основу резултата анкета о кредитној активности	15
III. Регионално поређење	17
Мере Народне банке Србије и Владе Републике Србије усмерене на подршку кредитној активности у условима пандемије COVID-19	18
Методолошке напомене	19

Резиме

И у условима кризе изазване пандемијом вируса корона, домаћа кредитна активност је у 2020. трећу годину заредом, остварила готово двоцифрен раст, који је био међу највишим у региону. **Укупни домаћи кредити су у 2020. посматрано и у номиналном изразу и по искључењу ефекта промене девизног курса,¹ повећани за 9,9%**, што је резултат одличне реализације кредита почетком године, ублажавања монетарне политике Народне банке Србије, омогућеног застоја у отплати кредита и одобравања кредита из гарантне шеме.² Притом, међугодишњи раст кредита је крајем године успорио, што је било очекивано и последица је високе базе из претходне године, као и већих доспећа кредита од октобра, након престанка другог мораторијума. Расту домаћих кредита у 2020. **кредити становништву допринели су са 5,3 процентна поена, који су порасли за 11,4%, док су кредити привреди допринели са 4,7 процентних поена, остварујући раст од 9,1%.**

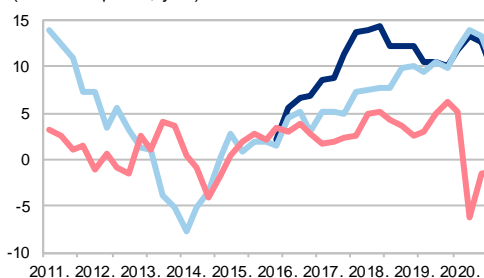
Укупни пласмани банака (који, поред потраживања по основу кредита, обухватају и потраживања по основу улагања у хартије од вредности, камата и накнада и остала потраживања) у 2020. **повећани су за 10,7%**, чему је, поред раста кредитне активности, допринело и улагање банака у динарске корпоративне обвезнице у другој половини године.

Вођени одобравањем кредита за ликвидност и обртна средства у условима повећаних потреба привреде за ликвидношћу, **кредити привреди су на нивоу године повећани за 114,4 милијарде динара**, без ефекта промене девизног курса, док су посматрано само на нивоу **четвртог тромесечја смањени за 6,7 милијарди динара**, делом услед већих доспећа након престанка другог мораторијума. Током четвртог тромесечја пословне банке су из гарантне шеме одобриле 333,3 милиона евра кредита микропредузећима, малим и средњим предузећима и предузетницима, чиме се износ укупно реализованих кредита током 2020. приближио

¹ Обрачунато по курсу динара према евра, швајцарском франку и долару на дан 30. септембра 2014. (тзв. програмски курс, који се користи за потребе праћења аранжмана с Међународним монетарним фондом), при чему је узета у обзир валутна структура потраживања по основу кредита.

² У складу са Уредбом односно Законом о утврђивању гарантне шеме као меру подршке привреди за ублажавање последица пандемије болести COVID-19 изазване вирусом SARS-CoV-2, „Службени гласник РС”, бр. 57/20, односно бр. 153/20.

Кредитна активност је и у 2020. остварила скоро двоцифрен раст (мг. стопе раста, у %)

— Укупно домаћи кредити**

— Укупно домаћи кредити*

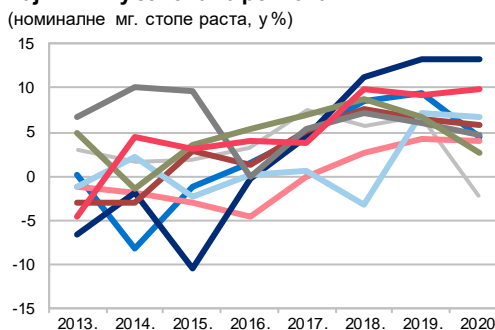
— Реални БДП

Извор: НБС и РЗС.

* Искључен ефекат промене девизног курса.

** Искључен ефекат отписа и продаје NPL од почетка 2016.

Раст кредита у Србији у 2020. био је међу највишим у земљама региона (номиналне мг. стопе раста, у %)

Извор: сајтови централних банака и прерачун НБС.

износу од 1,5 милијарди евра. Иако је током четвртог тромесечја смањено кредитирање у већини делатности, посматрано на нивоу године, стање кредита повећано је код свих делатности, а највише код пословања некретнинама, саобраћаја и грађевинарства.

Захваљујући пре свега већем стамбеном кредитирању, **кредити становништву су по искључењу ефекта промене девизног курса током четвртог тромесечја повећани за 7,8 милијарди динара**, чиме је њихов раст на нивоу 2020. године достигао 127,0 милијарди динара. Посматрано на нивоу године, раст је уобичајено био вођен готовинским и стамбеним кредитирањем, а више него раније доприносило му је повећано кредитирање предузетника захваљујући кредитирању у оквиру гарантне шеме.

Ублажавање монетарне политике, одобравање кредита из гарантне шеме по повољним условима, пре свега динарских кредита захваљујући и преференцијалној политици обавезне резерве Народне банке Србије, као и ниске каматне стопе на међународном тржишту новца, допринели су томе да **услови финансирања на домаћем кредитном тржишту остану повољни** и током четвртог тромесечја. Каматне стопе кретале су се око раније забележених најнижих вредности. Снижења референтне каматне стопе из 2020. пренела су се у знатној мери на каматне стопе на нове динарске кредите, које су на нивоу године снижене за 0,8 процентних поена за привреду, на 3,2% крајем године, и за 0,7 процентних поена за становништво, на 8,5%. Тиме је разлика између динарских каматних стопа и каматних стопа на евроиндексиране кредите додатно смањена, посебно код привреде (где су каматне стопе на кредите у евро знаку на нивоу године остале непромењене на 3,0%), што доприноси повећању степена динаризације, а тиме и додатном јачању финансијске стабилности.

Динаризација пласмана привреди и становништву, према постојећим пословима, достигла је **нову највишу вредност крајем 2020. Учесће динарских пласмана у укупним пласманима привреди и становништву у децембру износило је 37,3%**, што је више за 0,7 процентних поена него у септембру, а за чак 4,2 процентна поена више него крајем 2019. Од тога, динаризација пласмана привреди повећана је током четвртог тромесечја за 1,8 процентних поена (за 7,1 процентни поен у 2020), на 21,0%, чему су допринели ублажавање монетарне политике Народне банке Србије, одобравање динарских кредита из гарантне шеме и куповина динарских корпоративних обвезница од стране банака. С друге стране, током четвртог тромесечја динаризација пласмана становништву смањена је за 0,6 процентних поена, на 55,9%,

чему доприноси наставак раста стамбених кредита. Посматрано на нивоу године, динаризација пласмана становништву у 2020. повећана је за 0,5 процентних поена.

Учесће проблематичних кредита у укупним кредитима на крају 2020. износило је 3,7% и у односу на крај 2019. године ниже је за 0,4 процентна поена, а за 18,7 процентних поена у односу на јул 2015, тј. непосредно пре почетка примене Стратегије за решавање проблематичних кредита. У односу на крај претходног тромесечја забележен је благи раст (за 0,3 процентна поена) – као последица негативних ефеката пандемије и већих доспећа кредита након престанка другог мораторијума на отплату кредита.

Имајући у виду сложеност утицаја околности изазваних пандемијом вируса корона на грађане и привреду, Народна банка Србије је у децембру 2020. донела **додатне мере које имају за циљ да олакшају измиривање обавеза дужника према банкама и даваоцима финансијског лизинга који се суочавају с тешкоћама услед пандемије**. У складу с донетим мерама,³ банка је обавези да дужнику (физичком лицу, пољопривреднику, предузетнику и привредном друштву), који услед околности изазваних пандемијом није у могућности да измирује обавезе или може имати тешкоће у њиховом измиривању, на његов захтев, одобри олакшицу у отплати обавеза. Олакшице подразумевају репрограм и рефинансирање кредита, уз одобравање грејс-периода од шест месеци и одговарајућег продужења рока отплате, тако да месечне обавезе дужника не буду веће од оних из плана отплате пре одобравања олакшица. Током грејс-периода банка обрачунава камату, при чему се дужник опредељује да ли ће камату плаћати током трајања грејс-периода или након његовог истека.

³ Одлука о привременим мерама за банке у циљу адекватног управљања кредитним ризиком у условима пандемије COVID-19, „Службени гласник РС”, бр. 150/20.

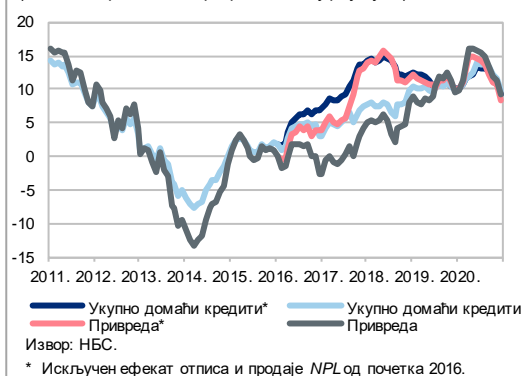
I. Сектор привреде

1. Кредити привреди

Претежно вођени растом кредита за ликвидност и обртна средства, кредити привреди повећани су у 2020. за 114,4 млрд динара, или за 9,1%, по искључењу ефекта промене девизног курса. Томе су допринели ублажавање монетарне политике Народне банке Србије, кредити из гарантне шеме намењени микропредузећима, малим и средњим предузећима, као и омогућавање мораторијума на отплату кредитних обавеза. Током Т4 мг. раст кредита привреди је успоравао, услед већих доспећа након истека мораторијума и ефекта високе базе из претходне године. Посматрано у номиналном изразу, стање кредита привреди у децембру 2020. износило је 1.359,1 млрд динара, а њихово учешће у годишњем БДП-у 24,9%, што је за 1,9 п.п. више него крајем 2019. године.

Посматрано на нивоу Т4, кредити привреди, по искључењу ефекта промене девизног курса, смањени су за 6,7 млрд динара, или за 0,5%, делом услед већих доспећа након престанка мораторијума. На тај пад утицало је раздужење привредних друштава (за 14,2 млрд динара), док су јавна предузећа повећала кредитне обавезе према банкама за 7,4 млрд динара. При томе, током Т4 повећано је задужење предузећа из области снабдевања електричном енергијом, пословања некретнинама и грађевинарства, док је код осталих делатности оно смањено. Повећане потребе за ликвидним средствима и одобравање кредита из гарантне шеме утицали су на то да, посматрано по наменама, у Т4 наставе да расту кредити за обртна средства. Кредити других намена били су или непромењени (увозни и остали некатегорисани) или у паду (инвестициони и задуживање по текућим рачунима). Кредити за ликвидност и обртна средства од новембра су најзаступљенија категорија у стању кредита привреди, са учешћем од 43,7% у децембру, а следе их инвестициони кредити са учешћем од 43,0%. Рочност кредита привреди благо је скраћена током Т4, тако да су у децембру дугорочни кредити чинили 86,7% укупних кредита привреди, што је за 1,1 п.п. мање него у септембру.

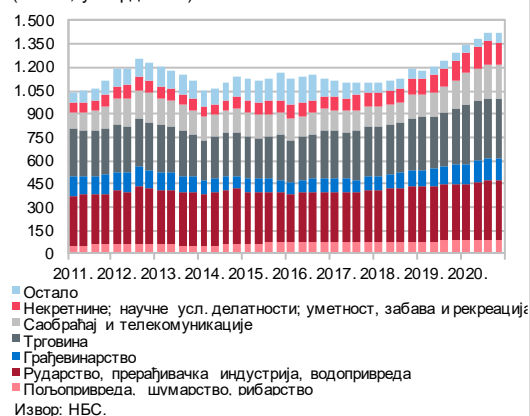
Кредити привреди успорили су мг. раст у Т4 под утицајем већих доспећа и високе базе из 2019.
(мг. стопе раста по програмском курсу, у %)

Гарантна шема утицала је да кредити за обртна средства највише допринесе мг. расту кредита привреди
(доприноси у п.п., искључен ефекат промене девизног курса)

Највећи део потраживања од привреде чине кредити прерађивачкој индустрији и трговини
(стања, у млрд RSD)

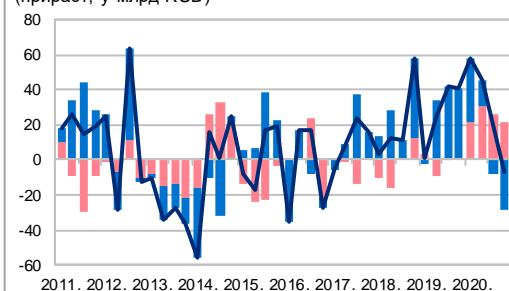
Знатан део кредита за обртна средства чинили су **кредити из гарантне шеме**,⁴ који су намењени делу привреде који је осетљивији на ову кризу – микропредузећа, мала и средња предузећа и предузетници, а истовремено је и значајан генератор БДП-а и радних места. У Т4 одобрено је 333,3 млн евра кредита из гарантне шеме, чиме се износ укупно реализованих кредита од почетка овог програма приближио износу од 1,5 млрд евра.⁵ При томе, скоро три петине одобрених кредита било је у динарима, што доприноси расту степена динаризације, а тиме и ефикасности монетарне политике и додатном јачању финансијске стабилности. С обзиром на то да се 85,4% укупно одобрених кредита односи на нове кредите, у наредном периоду можемо очекивати да они позитивно утичу на економску активност. Ове кредите највише су користила мала предузећа (44,3%), за којима следе средња (33,2%) и микропредузећа (22,5%). Изменама и допунама Закона о гарантној шеми продужено је трајање гарантне шеме за шест месеци, а према најавама Министарства финансија, обезбедиће се подршка најугроженијим предузећима кроз додатну гарантну шему у вредности од 500 млн евра и уз већи степен државне гаранције.⁶ Поред тога, и гарантна шема⁷ у сарадњи с Међународном развојном финансијском корпорацијом САД (*DFC*) требало би да буде стављена на располагање микропредузећима, малим и средњим предузећима за обртна средства и за инвестиције до краја Т2 2021. године.

Обим новоодобрених кредита привреди у Т4 износио је 258,2 млрд динара, што је за 4,0% више него у Т3, а за 6,1% мање него у истом периоду прошле године. Нешто више од половине кредита одобрених привреди током Т4 односило се на кредите за ликвидност и обртна средства. Од тога је сегменту микропредузећа, малих и средњих предузећа одобрено готово две трећине тих кредита, чије је одобравање било подржано и повољним условима финансирања у оквиру гарантне шеме. На инвестиционе кредите односила се трећина нових кредита привреди, који су претежно одобрени микропредузећима, малим и средњим предузећима (63,3%).

Динаризација стања пласмана привреди наставила је да **расте током Т4** и у децембру је достигла 21,0%, што је њен највиши ниво од јула

Захваљујући гарантној шеми динарски кредити привреди наставили су раст и током Т4

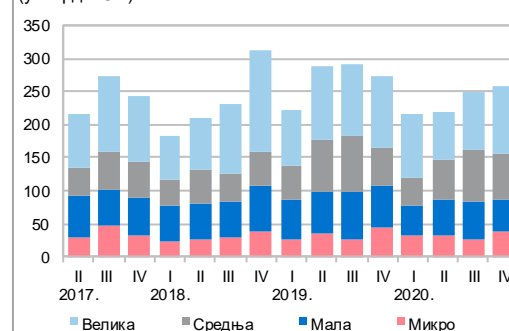
(прираст, у млрд RSD)

Извор: НБС.
* Искључен ефекат промене курса.

Кредити микро, малим и средњим предузећима чинили су три петине нових кредита у Т4

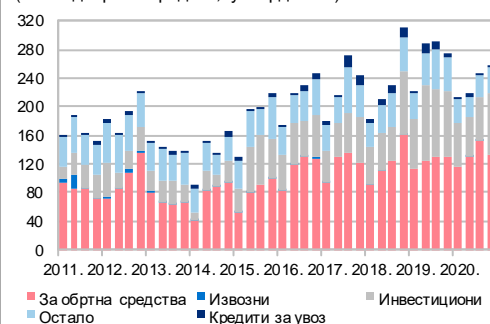
(у млрд RSD)

Извор: НБС.

Кредити за обртна средства и инвестиције били су најзаступљенији и у Т4

(новоодобрени кредити, у млрд RSD)

Извор: НБС.

⁴ Детаљније о кредитима из гарантне шеме видети у Извештају о инфлацији – август 2020, Осврт 2, стр. 31–33.

⁵ Од укупно 2 млрд евра, колико би банке уз гаранцију државе могле укупно да одобре првобитно до краја јануара 2021.

⁶ <https://www.mfin.gov.rs/aktivnosti/mali-novi-paket-vredan-250-milijardi-dinara-dosadasnja-pomoc-8-milijardi-evra/>

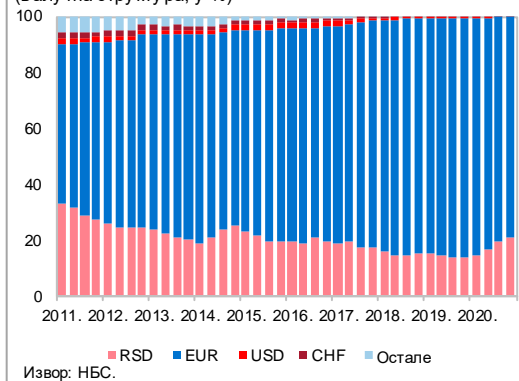
⁷ <https://www.mfin.gov.rs/aktivnosti/potpisan-medjuzdravni-sporazum-o-podsticanju-investicija-sa-sad/>

2015. У односу на септембар, степен динаризиције пласмана привреди виши је за 1,8 п.п., а у односу на крај 2019. за чак 7,0 п.п. Расту динаризиције пласмана допринели су одобравање динарских кредита из гарантне шеме и куповина динарских корпоративних обвезница од стране банака. Подстицај том расту дала је и одлука Народне банке Србије из јула 2020. да банкама које клијентима одобравају динарске кредите из гарантне шеме по нижим каматним стопама за најмање 50 б.п. од максималне плаћа за 50 б.п. вишу стопу ремунације на износ издвојене обавезне резерве у динарима.⁸ Током 2020. учешће евроиндексираних пласмана и пласмана у еврима смањено је за 6,9 п.п., на 78,7% у децембру. Учешће пласмана у доларима (0,2%) смањено је за 0,1 п.п., као и учешће пласмана у швајцарским францима, које се крајем 2020. приближило нули.

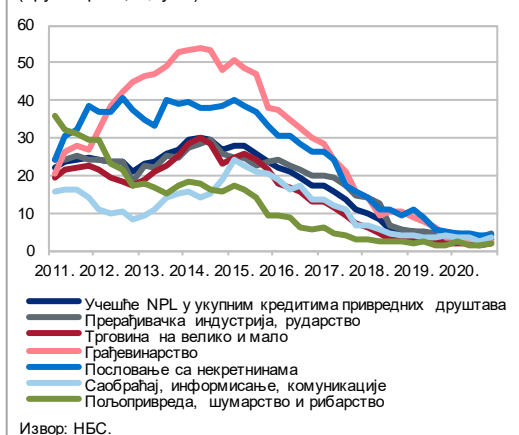
Учешће *NPL*⁹ у укупним кредитима привреди у децембру износило је 3,1%, што је за 0,1 п.п. ниже него пре годину дана, а за 21,9 п.п. у односу на јул 2015, тј. непосредно пре почетка примене Стратегије. У односу на крај септембра ово учешће је повећано за 0,6 п.п. услед негативних ефеката пандемије и већих доспећа кредита након престанка другог мораторијума. Ако посматрамо само привредна друштва, учешће *NPL* у укупним кредитима током Т4 повећано је за 0,4 п.п., на 3,1%, при чему је за делатности грађевинарства и пословања некретнинама овај показатељ достигао нове најниже вредности, док је допринос благом расту *NPL* током Т4 потекао од прерађивачке индустрије, саобраћаја и трговине. У односу на почетак примене Стратегије, најизраженије смањење бележи се код сектора грађевинарства, пословања некретнинама и трговине.

Покривеност *NPL* и даље је на високом нивоу – исправка вредности укупних кредита у децембру износила је 93,2% *NPL*, док је исправка вредности *NPL* била на нивоу од 58,5% *NPL*. Домаћи банкарски сектор високо је капитализован, што потврђује и показатељ адекватности капитала, који је крајем септембра¹⁰ износио 22,4%. То је знатно изнад прописаног минимума од 8%, при чему се овај показатељ након увођења стандарда Базел III¹¹

Гарантна шема и куповина динарских корпоративних обвезница допринеле су расту динаризиције потраживања од привреде у Т4
(вალутна структура, у %)

У појединим делатностима учешће *NPL* у спустило се на нове минимуме током Т4
(бруто принцип, у %)

⁸ https://nbs.rs/sr_RS/scripts/showcontent/index.html?id=15623

⁹ Важни фактори снажног пада *NPL* од 2016. и надаље били су успешно спровођење Стратегије за решавање проблематичних кредита и примена Одлуке о рачуноводственом отпису билансне активе банке. У складу са Стратегијом, Народна банка Србије донела је Акциони план (http://www.nbs.rs/internet/latinnica/55/npl/akcioni_plan.pdf), усмерен на јачање капацитета банака за решавање *NPL* и допринос развоју тржишта *NPL*, чије су активности у потпуности спроведене, неке и пре рока.

¹⁰ Последњи расположив податак.

¹¹ Регулаторни оквир стандарда Базел III примењује се од 30. јуна 2017. године, када је почела примена Одлуке о адекватности капитала банке („Службени гласник РС”, бр. 103/2016, 103/2018, 88/2019, 67/2020, 98/2020 и 137/2020), којом је у домаћу регулативу уведен овај стандард.

у домаћи регулаторни оквир нашао на вишем нивоу.

2. Цена задуживања привреде

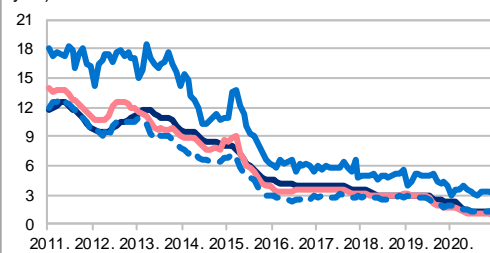
Привреда је наставила да се задужује по повољним каматним стопама и у Т4 – каматне стопе наставиле су да се крећу око најнижих вредности, уз додатно приближавање динарских каматних стопа каматним стопама у евро знаку. Таква кретања резултат су ублажавања монетарне политике Народне банке Србије, нижих каматних стопа на тржишту новца у зони евра, као и појачане конкуренције између банака на домаћем кредитном тржишту, упркос глобално повећаној аверзији према ризику. Одржавању ниских каматних стопа на динарске кредите допринела је одлука Народне банке Србије из јула 2020. да плаћа већу стопу ремунарације банкама (за 0,5 п.п. вишу од стандардне стопе) које одобравају динарске кредите по стопи за најмање 0,5 п.п. нижој од максималне стопе предвиђене законом о гарантној шеми (једномесечни *BELIBOR* + 2,5 п.п.).

Просечна пондерисана каматна стопа на новоодобрене динарске кредите привреди у Т4 (3,3%) била је нешто виша у односу на њену просечну вредност из Т3 (3,1%). У децембру је ова стопа износила 3,2%, што је за 13,2 п.п. ниже него у мају 2013, када је започето ублажавање монетарне политике Народне банке Србије. Додатно снижење просечне каматне стопе на динарске кредите могуће је у наредном периоду, ако се има у виду очекивано испољавање пуних ефеката снижења референтне каматне стопе из децембра 2020. Посматрано по наменама, повећање просечне стопе на динарске кредите током Т4 било је опредељено повећањем просечне стопе на кредите за обртна средства (за 0,3 п.п., на 3,4%) и остале некатегорисане кредите (за 0,1 п.п., на 3,1%), док је просечна цена динарских инвестиционих кредита смањена (за 0,6 п.п., на 3,2%). Посматрано по величини предузећа, просечне каматне стопе на кредите малим (3,5%) и средњим предузећима (3,0%) готово да нису промењене, док је цена задуживања микропредузећа повећана за 0,1 п.п., на 3,8%, а великих предузећа за 0,5 п.п., на 3,1%.

Просечна пондерисана каматна стопа на новоодобрене кредите привреди у еврима и евроиндексиране кредите у Т4 (2,8%) повећана је за 0,1 п.п. у односу на Т3. Просечна пондерисана каматна стопа на евроиндексиране кредите и кредите у еврима у децембру износила је 3,0%, што је исто као и крајем 2019. Раст просечне каматне стопе у Т4 био је опредељен повећањем каматних стопа на кредите за обртна средства (за 0,1 п.п., на 2,5%) и остале некатегорисане евроиндексиране кредите (за 0,1 п.п., на 2,5%), док је просечна цена инвестиционих кредита у Т4

Каматне стопе на динарске кредите остале су повољне током Т4

(просечне пондерисане вредности, на годишњем нивоу, у %)

2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020.

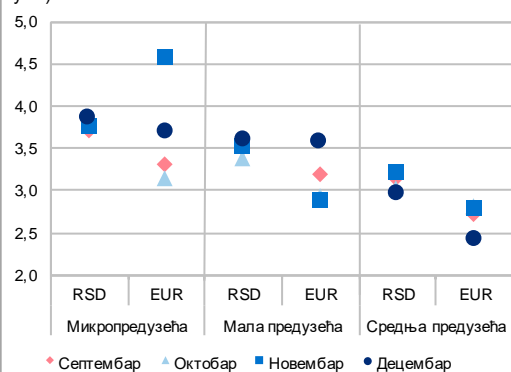
— Новоодобрани динарски кредити привреди
- - - Референтна каматна стопа, просек периода
— BELIBOR 3М, просек периода
- - - Новоположени динарски депозити привреде

Извор: НБС.

* Искључени револвинг кредити, прекорачења по текућем рачуну и дуг по кредитним картицама.

Цена задуживања микро, малих и средњих предузећа остала је повољна током Т4

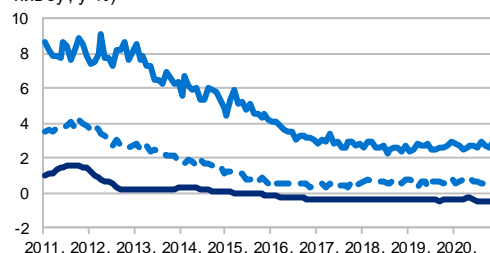
(просечне пондерисане вредности, на годишњем нивоу, у %)

Извор: НБС.

И каматне стопе на девизне кредите привреди кретале су се близу минимума*

(просечне пондерисане вредности, на годишњем нивоу, у %)

2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020.

— Новоодобрани девизни кредити привреди**
- - - Новоположени девизни депозити привреде
— EURIBOR 3М

Извор: НБС и Европска банкарска федерација.

* Искључени револвинг кредити, прекорачења по текућем рачуну и дуг по кредитним картицама.

** У еврима и евроиндексирани.

(3,3%) смањена у истој мери. Посматрано по величини предузећа, по вишим стопама у Т4 у просеку задуживала су се микропредузећа (3,8%), мала (3,2%) и средња предузећа (2,7%), док је цена кредита великим предузећима (2,4%) била нижа него у Т3.

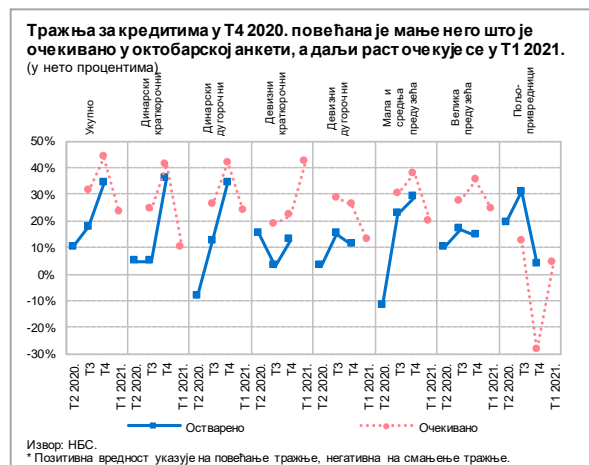
3. Оцена понуде и тражње за кредитима – на основу резултата анкете о кредитној активности

Резултати јануарске анкете Народне банке Србије о кредитној активности банака показују да су банке, у складу са очекивањима изнетим у претходној анкети, **током Т4 2020. поштриле стандарде** по којима су одобравале **кредите привреди**. Поштравање је било мање изражено него у Т3 и Т2, а на њега је утицала пре свега повећана аверзија према ризику, а у мањој мери и виши трошкови извора за кредите. Банке очекују да се кредитни стандарди за привреду неће мењати у Т1 2021. године.

Према резултатима анкете, у Т4 2020. за све категорије предузећа додатно су поштриени захтеви у погледу **колатерала**, **смањен је максимални износ и скраћена рочност кредита**. Каматне марже и провизије и накнаде повећане су за велика предузећа, док су за мала и средња предузећа смањене.

Тражња предузећа за кредитима у Т4 2020. наставила је да расте, мада у нешто мањој мери него што је то очекивано у претходној анкети. Према оцени банака, раст тражње био је вођен потребом финансирања обртних средстава и реструктурирања дуга. С друге стране, у условима одложених инвестиција због пандемије смањено је финансирање капиталних инвестиција и преузимање других предузећа. На мању тражњу за кредитима утицало је и веће коришћење сопствених извора финансирања и кредита небанкарских институција (Фонда за развој). Даљи раст тражње привреде за кредитима очекује се и у Т1 2021. године.

Резултати анкете коју је спровела Европска инвестициона банка за период март–септембар 2020. указују на то да је за разлику од просека региона средње и југоисточне Европе, тражња предузећа за кредитима у Србији наставила да расте. Раст тражње односио се пре свега на кредите краћих рочности, што може указивати на растуће потребе за ликвидношћу сегмента малих и средњих предузећа. Оцењено је да ће у наредном периоду расту тражње, поред малих и средњих, допринесити и велика предузећа, а да ће тражња, као и у претходном периоду, бити вођена потребом за обезбеђењем ликвидности и реструктурирањем дуга.

II. Сектор становништва

1. Кредити становништву

Под утицајем високе базе из истог периода претходне године и завршетка другог мораторијума, м.г. раст кредита становништву постепено се успоравао током Т4 и у децембру је износио 11,4%. Искључујући ефекат промене курса, на нивоу године стање кредита према сектору становништва повећано је за 127,0 млрд динара. Номинално посматрано, стање кредита становништву износило је 1.232,5 млрд динара на крају године, што чини око 47% кредитних потраживања банака од немонетарног сектора и 22,6% оцењеног годишњег БДП-а.

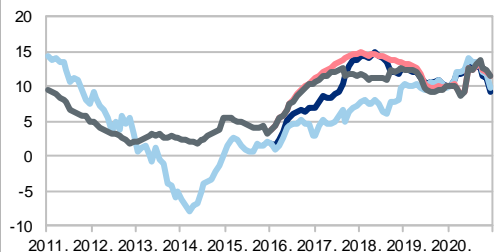
Посматрано на нивоу тромесечја, кредити становништву су у Т4 без ефекта промене девизног курса повећани за 7,8 млрд динара, или за 0,6%. Посматрано по наменама, највећи раст кредита у Т4 бележе стамбени кредити (13,5 млрд динара), а затим готовински кредити (3,0 млрд динара), док су остали некатегорисани кредити снижени за близу 6 млрд динара. На крају године највеће учешће у структури кредита становништву имали су готовински кредити (44,4%), што је незнатно ниже него у септембру, док је учешће стамбених кредита повећано на 36,8% (са 35,9% у септембру).

Поред мера донетих током Т3 (омогућавање још једног мораторијума, продужење рока отплате кредита и др.), Народна банка Србије је у децембру донела одлуку да омогући додатне олакшице дужницима који због околности изазваних пандемијом нису у могућности да редовно измирују своје обавезе. Те олакшице се односе на репрограм и рефинансирање кредита, уз одобравање грејс-периода од шест месеци и одговарајућег продужења рокова отплате.

Имајући у виду даљи развој стамбеног кредитирања, Народна банка Србије је претходних месеци донела одлуку и да снизи минимално учешће за куповину прве стамбене непокретности са 20% на 10%, при чему је смањен и минимални степен изграђености објекта чију је куповину могуће финансирати стамбеним кредитима банака. Ове мере требало би да допринесу наставку добре реализације стамбених кредита и у наредном периоду. Расту тражње за стамбеним кредитима доприносе повољни услови задуживања, као и раст расположивог дохотка, при чему захваљујући

Међугодишњи раст кредита становништву успорио је током Т4

(м.г. стопе раста по програмском курсу, у %)

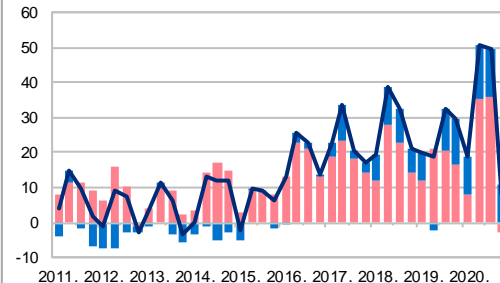
— Укупно домаћи кредити* — Укупно домаћи кредити
— Становништво* — Становништво

Извор: НБС.

* Искључен ефекат отписа и продаје NPL од почетка 2016.

Раст кредита у Т4 био је вођен евроиндексираним кредитирањем

(прираст, у млрд RSD)

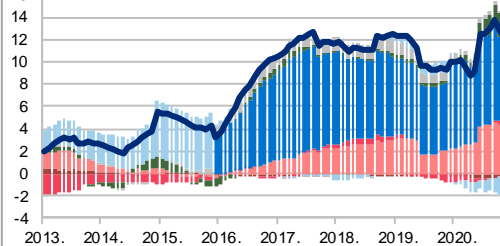
— Девизни и девизно индексирани кредити*
— Динарски кредити
— Укупно

Извор: НБС.

* Искључен ефекат промене курса.

И у Т4 готовински и стамбени кредити највише су допринесли м.г. расту кредита становништву

(у п.п., искључен ефекат промене девизног курса)

— Остали*
— Инвестициони**
— За ликвидност и обртна средства**
— Готовински*
— Потрошачки
— Стамбени
— По трансакционим рачунима
— М.г. стопа раста кредита, у %

Извор: НБС.

* До децембра 2015. допринос готовинских кредита приказан је у оквиру доприноса осталих кредита.

** Кредити одобрени предузетницима.

убрзању поступка добијања грађевинских дозвола електронским путем од 2016. континуирано расте број завршених станова.

Обим новоодобрених кредита становништву у Т4 био је виши него током Т3 (за 9,5%) и износио је 131,5 млрд динара, док је у поређењу са истим периодом претходне године био нижи за 6,4%. Највећи део одобрених кредита односио се на готовинске кредите (60,0%), који су, уобичајено, били готово у потпуности у динарима. Следе их стамбени кредити са учешћем од 22,6%, при чему је њихов обим повећан за близу 15% у односу на износ одобрен у Т3, што сведочи о наставку позитивних трендова у стамбеном кредитирању. Остали некатегорисани кредити чинили су 14,4% новоодобрених кредита становништву, од чега се знатан део односи на кредите предузетницима у оквиру гарантне шеме.

Динаризација стања пласмана становништву¹² у децембру је износила 55,9%, што је за 0,6 п.п. ниже него у септембру услед већег одобравања стамбених кредита током Т4. Ипак, степен динаризације пласмана становништву и даље је виши него крајем 2019. године (за 0,6 п.п.). Учешће пласмана у еврима крајем године износило је 43,8%, а у швајцарским францима 0,2%.

Учешће NPL у укупним кредитима становништву на крају 2020. задржано је на септембарском минимуму од 3,6%.¹³ У односу на период непосредно пре доношења Стратегије за решавање проблематичних кредита, то учешће је ниже за 7,6 п.п. Посматрано по наменама, учешће NPL током Т4 додатно је смањено за стамбене и потрошачке кредите, док се раст бележи код мање заступљених категорија кредита – кредитних картица и минуса по текућем рачуну.

2. Цена задуживања становништва

Наставку раста кредитне активности према сектору становништва наставили су позитивно да доприносе повољни услови задуживања.

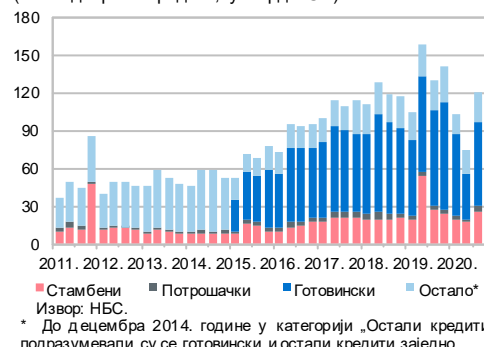
Просечна пондерисана каматна стопа на новоодобрене динарске кредите становништву у Т4 је износила 8,6%, што је за 0,3 п.п. изнад просечног нивоа забележеног у претходном тромесечју. У децембру је ова стопа износила 8,5%, што је за 12,1 п.п. ниже него у мају 2013, када је започет циклус ублажавања монетарне политике Народне банке Србије. Повећање

¹² Укључујући непрофитне институције и предузетнике.

¹³ Ако се укључе предузетници и приватна домаћинства, то учешће је такође задржано на септембарском нивоу (3,6%).

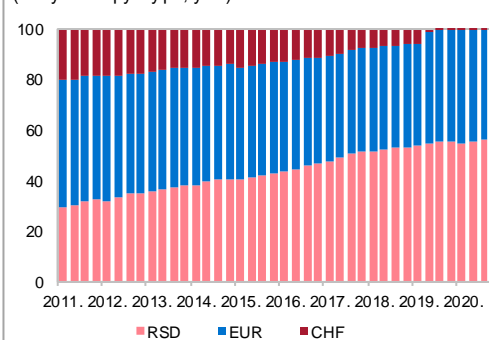
Највећи део новоодобрених кредита у Т4 чинили су готовински кредити, али расте и износ стамбених кредита

(новоодобрени кредити, у млрд RSD)

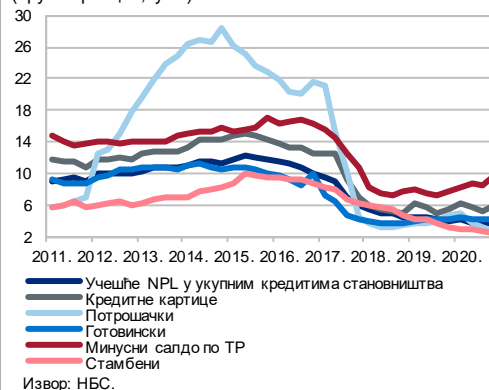
Више од половине пласмана становништвучине динарски кредити

(в алу тна стру кту ра, у %)

Крајем Т4 учешће NPL у укупним кредитима становништву задржано на септембарском минимуму

(бру то принцип, у %)

Просечна цена динарских кредита* становништву остала је повољна током Т4

(просечне пондерисане вредности, на годишњем нивоу, у %)

просечне каматне стопе на динарске кредите током Т4 било је опредељено повећањем каматних стопа на остале некатегорисане кредите, за 0,3 п.п., на 5,9%. С друге стране, каматне стопе на најзаступљеније, готовинске кредите снижене су за 0,1 п.п., на 9,1% у просеку у Т4, а у истом износу снижене су и стопе на потрошачке кредите (на 2,7%).

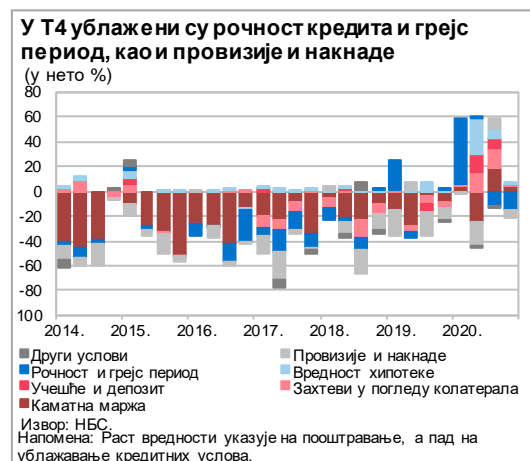
Просечна пондерисана каматна стопа на новоодобрене евроиндексиране кредите становништву у Т4 износила је 3,3%, што је непромењено у односу на претходно тромесечје. Притом, каматна стопа на евроиндексиране стамбене кредите додатно је снижена током Т4 и у децембру је износила 2,6%. Стопе на потрошачке кредите (4,6% у просеку у Т4) биле су незнатно више него у Т3, а цена готовинских кредита (2,9%) готово је непромењена.

3. Оцена понуде и тражње за кредитима – на основу резултата анкета о кредитној активности

Резултати јануарске анкете о кредитној активности Народне банке Србије показују да су, у складу са очекивањима банака изнетим у октобарској анкети, кредитни стандарди за становништво ублажени током Т4. Томе су, према оцени банака, допринели позитивни изгледи на тржишту некретнина и већа конкуренција у банкарском сектору. Ублажавање стандарда односило се пре свега на готовинске кредите и кредите за рефинансирање, као и на стамбене кредите. Према очекивањима банака, у Т1 2021. године очекује се благо поштравање стандарда у одобравању кредита становништву, као последица повећане аверзије према ризику у условима још увек присутне неизвесности у погледу тока пандемије на глобалном нивоу и ефикасности у њеном сузбијању.

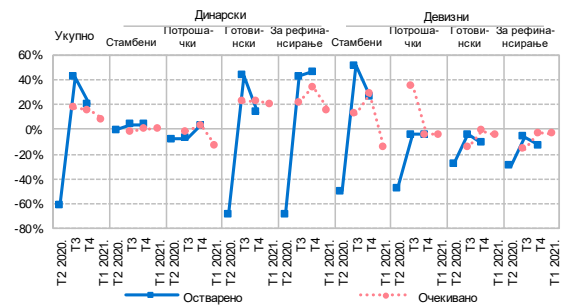
Неценовни услови по којима су одобрани кредити становништву током Т4 били су већином непромењени, док је благо повећање каматних маржи било праћено смањењем провизија и накнада. Истовремено, максимална рочност кредита је продужена, што се може довести у везу с проактивним мерама Народне банке Србије које за циљ имају ублажавање последица кризе и стварање услова за додатну потрошњу становништва, којим је банкама омогућено да клијентима понуде рефинансирање или промену датума доспећа последње рате кредита.

Према оцени банака, тражња становништва за кредитима повећана је током Т4 и првенствено је била усмерена ка динарским кредитима за рефинансирање и евроиндексираним стамбеним кредитима.

Према резултатима анкете коју је спровела Европска инвестициона банка за период март–септембар 2020, оцењено је да је на тражњу становништва за кредитима у овом периоду негативно утицало уздржавање од потрошње у условима пандемије, док се у наредних шест месеци очекује да ће, поред тражње за стамбеним кредитима, која се ни од избијања пандемије није знатније смањила, расту тражње доприносити и раст потрошачког поверења.

У Т4 је опоравак тражње грађана за кредитима био изнад очекивања изнетих у октобарској анкети
(у нето процентима)

III. Регионално поређење¹⁴

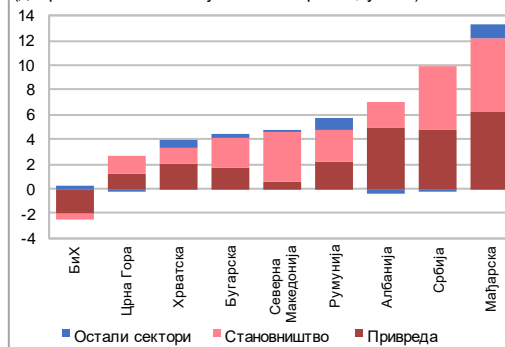
Раст домаћих кредита у Србији у 2020. од 9,9% (и номинално посматрано и по искључењу ефекта курса) био је један од највиших у региону. Виши раст кредита остварен је једино у Мађарској (13,4%). У осталим земљама региона кредитна активност је порасла углавном између 4% и 7%, док је у Босни и Херцеговини забележен пад кредита. У већини земаља региона, расту кредита у 2020. у већој мери је доприносило кредитирање становништва.

Таква кретања, уз пад економске активности изазван пандемијом вируса корона, допринела су томе да у свим земљама региона учешће домаћих кредита у БДП-у буде повећано током 2020, а највише у земљама у којима се бележи највећи пад економске активности (Црна Гора и Хрватска). У Србији је то учешће крајем 2020. износило 48,3%, што је нешто ниже од просека за регион. Учешће домаћих кредита у БДП-у за регион креће се од 28% (колико износи за Румунију) до 62% (колико износи за Хрватску).¹⁵

Резултати Анкете о кредитној активности у земљама средње, источне и југоисточне Европе – П2 2020 – јесење издање,¹⁶ коју спроводи Европска инвестициона банка и која је покрила период од марта до септембра 2020, указују на то да су кретања на кредитном тржишту у Србији углавном повољнија у односу на просек региона. Тако је, за разлику од просека региона, тражња за кредитима у Србији наставила да расте. Уз оцене да је раст тражње за кредитима у Србији увек изнад просека региона, изнета су очекивања да ће њен раст бити настављен и у наредном периоду. С друге стране, поштравање кредитних стандарда било је на нивоу просека региона. Захваљујући средствима међународних финансијских институција и расту депозита привреде и становништва, приступ изворима финансирања олакшан је у претходном периоду и наставио је да буде изнад просека региона. У посматраном периоду, за разлику од просека региона, у Србији је настављен тренд смањења *NPL*. За наредни период изнета су очекивања да се могу повећати у сличној мери као у региону, што би могло да указује на погоршање квалитета биланса банка услед пандемије.

У већини земаља региона расту кредита у 2020. више је доприносило кредитирање становништва

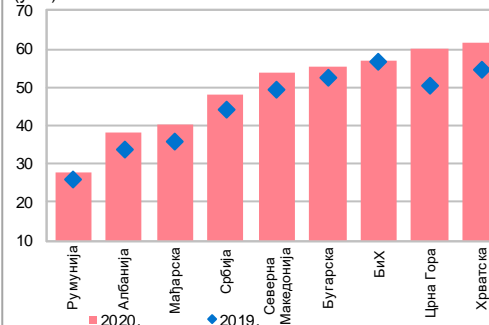
(доприноси номиналној мг. стопи раста, у п.п.)

Извор: сајтови централних банака и прерачун НБС.

Учешће кредита у БДП-у повећано је у свим земљама региона током 2020.

(у %)

Извор: сајтови централних банака, Eurostat и прерачун НБС. Напомена: Учешћа за БиХ, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Албанију и Северну Македонију процењена су на основу података за БДП закључно са Т3 2020.

¹⁴ Према калкулацијама Народне банке Србије, на основу података са сајтова централних банака и Eurostat-а.

¹⁵ Учешћа кредита у БДП-у за Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Северну Македонију, Румунију и Албанију процењена су на основу података за БДП закључно с Т3 2020.

¹⁶ <https://www.eib.org/en/publications/cesee-bls-2020-h2>

Мере Народне банке Србије и Владе Републике Србије усмерене на подршку кредитној активности у условима пандемије COVID-19

2020.											2021.
Март	Април	Мај	Јун	Јул	Август	Септембар	Октобар	Новембар	Децембар	Јануар	
Мере монетарне политике											
Референтна каматна стопа											
Смањена за 0,5 п.п., на 1,75%	Смањена за 0,25 п.п., на 1,5%			Смањена за 0,25 п.п., на 1,25%						Смањена за 0,25 п.п., на 1,0%	
Повољнији услови за кредите у оквиру гарантне шеме											
Стимулисано одобравање динарских кредита из гарантне шеме по нижим каматним стопама – умањење од најмање 50 б.п. У односу на максималну стопу (1М <i>BELIBOR</i> +2,5 п.п.) НБС компензује кроз вишу стопу ретурнације за 50 б.п. на износ издвојене обавезне резерве											
Додатне мере Народне банке Србије											
Мораторијум											
	Застој у отплати обавеза дужника				Застој у отплати обавеза дужника				Застој у отплати обавеза дужника који због пандемије не могу да измиру своје обавезе, уз продужење рока отплате тако да месечне обавезе дужника не буду веће од оних пре одобравања олакшица		
Стамбено кредитирање											
	Смањено обавезно учешће грађана у кредитима за куповину прве стамбене непокретности са 20% на 10%										
	Смањен минимални степен изграђености објекта чију је куповину могуће финансирати стамбеним кредитима банака										
	Продужавање рока отплате стамбених кредита за најдуже пет година										
Остали кредити											
	Продужење рока отплате за одобрене кредите становништву (осим стамбених) до осам година										
	Омогућено је банкама да до краја 2021. одобравају динарске кредите (до 90.000 динара) становништву, рочности до две године, само с потписаном изјавом о запослењу/пензији										
Мере Владе Републике Србије											
Гарантна шема											
	Пословне банке уз гаранцију државе могу да укупно одобре микропредузећима, малим и средњим предузећима и предузетницима до 2 млрд евра кредита за ликвидност и набавку обртних средстава који треба да буду пуштени у оптицај до краја јануара 2021. Кредити из гарантне шеме могу бити одобрени у динарима по максималној каматној стопи 1М <i>BELIBOR</i> + 2,5 п.п. или у еврима по максималној каматној стопи 3М <i>EURIBOR</i> + 3,0 п.п. Максимална рочност кредита је 36 месеци укључујући грејс период од 9 до 12 месеци.										
Извор: НБС.											

Методолошке напомене

- Кредити подразумевају потраживања банака по основу главнице кредита.
- Пласмани обухватају потраживања по основу кредита, камата и накнада, датих депозита, хартија од вредности и акција предузећа.
- Све врсте потраживања исказане су по бруто принципу, тј. нису умањене за исправке вредности.
- Динарски пласмани су пласмани одобрени у динарима без девизне клаузуле. Под девизном клаузулом подразумева се валутна клаузула којом се утврђује заштита од ризика промене курса динара.
- При искључивању ефекта курса, обрачунато полазећи од оригиналне валутне структуре и по курсу динара према еврџу, америчком долару и швајцарском франку на дан 30. септембра 2014.
- Нови послови укључују све финансијске аранжмане (кредити и депозити) за које су услови уговорени први пут у току месеца о коме се извештава, као и све постојеће уговоре за које су нови услови поново уговорени (анексирани), уз активно учешће клијента.
- Користи се секторска класификација монетарне статистике. Сектор привреде обухвата јавна предузећа, привредна друштва и нефинансијски сектор у стечају, а сектор становништва – становништво, предузетнике, приватна домаћинства са запосленим лицима и регистроване пољопривредне произвођаче. Изузетно:
 - у новоодобреним кредитима, у сектор становништва укључене су непрофитне институције које пружају услуге становништву (у складу с методологијом Европске централне банке);
 - код проблематичних кредита, сектори су приказани одвојено, а ради поређења с подацима монетарне статистике, врши се њихово агрегирање.
- Под појмом *проблематични кредити* подразумева се стање укупног преосталог дуга појединачног кредита (укључујући и износ доцње):
 - по основу кога је дужник у доцњи (на начин предвиђен одлуком којом се уређује класификација билансне активе и ванбилансних ставки банке) дуже од 90 дана, или по основу плаћања камате или главнице;
 - по коме је камата у висини тромесечног износа (и виша) приписана дугу, капитализована, рефинансирана или је њено плаћање одложено;
 - по основу ког дужник касни мање од 90 дана, али је банка проценила да је способност дужника да отплати дуг погоршана и да је отплата дуга у пуном износу доведена у питање.